

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР
В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 26 квітня 2024 року

Одеса
«Фенікс»
2024

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 15.05.2024 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів** : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня 2024 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2024. – 1000 с.
ISBN 978-617-8430-05-4

У збірнику відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології в умовах повномасштабного військового вторгнення. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їх конституційному вимірі у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики. Відображено наукові напрацювання у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових і науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)»364»»20»(062.552)

Матеріали видано в авторській редакції

ISBN 978-617-8430-05-4

© НУ «Одеська юридична академія, 2024
© Автори статей, 2024

<i>Кузнецова Людмила Валентинівна</i> ІСТОРИЗМ ЯК ПРИНЦИП ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА	455
<i>Мишак Дмитро Едуардович</i> УЧАСТЬ ЗАХИСНИКА НА ЗАВЕРШАЛЬНИХ ЕТАПАХ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ	458
<i>Пришедько Олександр Леонідович</i> ПОДАТКОВИЙ КОМПРОМІС ЯК ПІДСТАВА ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	460
<i>Ренкас Анастасія Анатоліївна</i> СПЕЦИФІКА ВИЗНАЧЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ПІДОЗРЮВАНОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	461
<i>Філімонов Микита Володимирович</i> ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ, ОТРИМАНИХ ІЗ ВЕБ-САЙТІВ ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ: ПРОБЛЕМИ ДОКТРИНИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ	463
<i>Якових Євген Володимирович</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ПЕРЕДАЧУ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ НА ВІДПОВІДАЛЬНЕ ЗБЕРІГАННЯ ВЛАСНИКУ Д КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	465

СЕКЦІЯ 11. КРИМІНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

<i>Др'юмін Віктор Миколайович</i> ПОЛЕМОЛОГІЯ ТА ВІЙНА: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ РАКУРС	468
<i>Мандриченко Жанна Василівна</i> ДО ПИТАННЯ ЩОДО УМОВ БУДІВЕЛЬНОЇ АМНІСТІЇ В УКРАЇНІ	471
<i>Melnychuk Tetiana Volodymyrivna</i> ORGANISED CRIME IN POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE: MAPPING THE RISKS	473
<i>Федчун Наталія Олександрівна</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ВИВЧЕННЯ ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ	475
<i>Цитряк Віктор Ярославович</i> КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕРШИХ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ УСТАНОВ ТА СИСТЕМ	477
<i>Альбещенко Олексій Станіславович</i> СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИВАТНИХ ВІЙСЬКОВИХ КОМПАНІЙ	480

СЕКЦІЯ 12. КРИМІНАЛІСТИКА, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, ПСИХОЛОГІЯ ТА МЕДИЦИНА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СУДОЧИНСТВА

<i>Аркуша Лариса Ігорівна, Д'ячкова Марія Олегівна</i> РОЛЬ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ	482
<i>Тіщенко Валерій Володимирович</i> ВОЄННА КРИМІНАЛІСТИКА: ПОНЯТТЯ, ПРИЗНАЧЕННЯ І ЗМІСТ	484
<i>Загородній Віктор Євстафійович, Чумак Сергій Прокопійович</i> ВИКОРИСТАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНИХ МЕТОДІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ	486
<i>Ващук Олеся Петрівна</i> ЩОДО МОБІЛЬНОГО ДОДАТКУ СЛІДЧОГО	489
<i>Подобний Олександр Олександрович</i> УТОЧНЕННЯ ТИПОЛОГІЇ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ	491
<i>Самойленко Олена Анатоліївна</i> ЩОДО ТАКТИКИ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЯК СТРУКТУРНОГО ЕЛЕМЕНТУ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	494
<i>Цехан Дмитро Миколайович</i> КРИМІНАЛЬНА КАР'ЄРА: ОКРЕМІ МОДЕЛІ ПОБУДОВИ	495
<i>Каркоцький Іван Олексійович</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДОПИТУ ЕКСПЕРТА ПІД ЧАС СУДОВОГО СЛІДСТВА	498
<i>Серафимов Олександр Миколайович</i> ЩОДО ДЕЯКИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗУМІННЯ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПОВАНЬ, ЯКІ ДІЮТЬ НА ТЕРИТОРІЇ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ	500
<i>Белік Лариса Степанівна</i> ЩОДО КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗКРИТТЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	502

Звісно, технічне завдання, трафарет та сама концепція InDesk при реалізації в практичній діяльності потребує адаптації, чіткого розмежування функціоналу та доступу, але поняття, зміст та ризики InDesk є стартовими визначеннями для цього й викладені вже в цих тезах доповіді.

Ключові слова: InDesk, InvestigatorDesk, мобільний додаток, слідчий, поліція, правоохоронні органи, досудове розслідування.

Keywords: InDesk, InvestigatorDesk, mobile application, investigator, police, law enforcement agencies, pretrial investigation.

Подобний Олександр Олександрович

Національний університет «Одеська юридична академія»,

професор кафедри криміналістики, детективної

та оперативно-розшукової діяльності, доктор юридичних наук, професор

УТОЧНЕННЯ ТИПОЛОГІЇ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

Згідно із чинною редакцією п. 21 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», оперативним підрозділам для виконання завдань ОРД за наявності передбачених ст. 6 цього Закону підстав, зокрема, надається право безпосередньо проводити або ініціювати проведення кримінального аналізу [1].

У філософському розумінні «аналіз» – це логічний прийом, метод дослідження, який полягає в тому, що досліджуваний предмет подумки чи практично розкладається на складові (ознаки, властивості, відношення), кожна із яких після цього досліджується окремо як частина розділеного цілого, для того, щоб виділені під час аналізу елементи з'єднати за допомогою іншого логічного прийому – синтезу – в ціле, збагачене новими знаннями. При цьому розумовий синтез як метод пізнання спрямований на виявлення принципів систематичної єдності окремих сторін та складових частин об'єкта, останній розглядається вже не просто як нероз'єднана цілісність, а як функціональна впорядкованість форм організації об'єкта та взаємозв'язку його істотних характеристик [2, с. 19].

У свою чергу, згідно з юридичним і тлумачним словниками, «кримінальний» – це: 1) те саме, що «карний» (приміром, кримінальне право, кримінальне судочинство, кримінальний кодекс); 2) той, що вчинив злочин, злочинний; 3) пов'язаний із розслідуванням і покаранням; 4) такий, у якому описуються злочини та їх розслідування [3, с. 100-101; 4, с. 6].

Виходячи із зазначеного розуміння терміну «кримінальний» його аналітичне розкриття можливе з позицій двох прикладних дисциплін кримінально-правового циклу:

по-перше, кримінології як науки, що досліджує феномен злочинності – системи кримінальних правопорушень, учинених на певній території за визначений період часу, та характеристик злочинців;

по-друге, криміналістики як двооб'єктової дисципліни, яка займається такими видами діяльності: злочинна (готування, безпосереднє вчинення кримінальних правопорушень, діяльність, спрямована на ухилення від кримінальної відповідальності) та розслідування кримінальних правопорушень. Зазначені об'єкти дослідження аналізуються шляхом виокремлення таких їх предметних елементів-закономірностей: механізму вчинення злочину, інформації про злочин і його учасників, збирання, дослідження, оцінки та використання доказів, спеціальних засобів і методів судового дослідження та запобігання кримінальним правопорушенням.

При цьому, очевидно, стратегічним (більш загальним) аналізом буде той, що досліджує кримінальні процеси з позицій кримінології (на рівні злочинності). Натомість тактичному (прикладному) рівню аналізу відповідатиме криміналістична та оперативно-розшукова площина дослідження.

У цьому зв'язку необхідно наголосити на тій обставині, що криміналістика і теорія оперативно-розшукової діяльності запозичила терміни «стратегія» і «тактика» із військової справи, де традиційно стратегія – це складова частина військового мистецтва, його вища область, що знаходиться у тісному зв'язку з політикою, та охоплює теорію і практику підготовки держави і збройних сил до війни, планування, ведення війни та стратегічних операцій. Натомість тактика (грец. *taktika* – мистецтво побудови військ; *tasso* – строю війська) – складова частина військового мистецтва, що охоплює теорію і практику готування та ведення бою військовими підрозділами [докладно див.: 5, с. 555].

Сьогодні переважно консенсусним є визначення поняття кримінального аналізу як специфічного виду інформаційно-аналітичної діяльності, що полягає в ідентифікації та визначенні внутрішніх зв'язків між інформацією, яка стосується злочину, і будь-якими іншими даними, отриманими з різних джерел, їх використанні в інтересах оперативно-розшукової і слідчої діяльності (аналітичної підтримки) [зокрема, див.: 6, с. 18].

При чому, слід наголосити на тій обставині, що специфіку розглядуваному виду інформаційно-аналітичної діяльності, яка відрізняє його від кримінологічних чи криміналістичних досліджень, надає застосування специфічного власного інструментарію-технологій: аналізу телефонних з'єднань, зв'язків, побудови асоціативних матриць і схем; компаративного аналізу; дослідження соціальних мереж; методології IBM i2, OSINT, T-24, T-30, SWOT, PEST, SOCTA; географічного, психологічного та фінансового профілювання тощо.

У сучасних наукових дослідженнях та навчальній літературі кримінальний аналіз класифікується по-різному. Найпростішою є дворівнева класифікація [див.: 6], згідно із якою кримінальний аналіз розподіляється на:

по-перше, оперативний, що здійснюється в рамках конкретної оперативно-розшукової справи чи кримінального провадження та слугує досягненню протягом короткого часу конкретного тактичного завдання (формулювання версій щодо минулих, теперішніх і майбутніх протиправних дій, встановлення та опис структури та сфери діяльності злочинних груп, встановлення місцезнаходження та затримання підозрюваного, накладення арешту на знаряддя, засоби та результати злочинної діяльності тощо);

по-друге, стратегічний, спрямований на обробку даних для організації управління у правоохоронній сфері, прийняття управлінських рішень, в процесі якого вирішуються довгострокові проблеми та завдання (виявлення головних кримінальних особистостей або злочинних спільнот, прогнозування зростання злочинної діяльності й встановлення пріоритетів у правозастосовній діяльності.

Водночас, у найбільш повному сучасному навчальному посібнику І. А. Федчака за підставою рівня аналітичного продукту кримінальний аналіз розподіляється на три основні підгрупи:

1) операційний – інформаційно-аналітична діяльність за конкретними кримінальними провадженнями стосовно інформації про осіб, об'єкти, організовані групи чи злочинні організації, що становить інтерес для кримінальної поліції або органів досудового розслідування, щодо ознак та інших відомостей, які їх характеризують і в подальшому сприятимуть розслідуванню правопорушень. Підкреслюється, що під час цього виду кримінального аналізу здійснюється «встановлення тенденцій злочинності, з'ясовуються місця концентрації вчинення злочинів, визначається профіль підозрюваного та потерпілого». Наголошується, що «до цих дій вдаються з метою підготовки управлінських рішень щодо розподілу сил та засобів» [7, с. 30];

2) тактичний – аналіз злочинності та злочинів на конкретній території за невеликий проміжок часу, за певним видом злочину чи протиправної діяльності певної групи з метою напруження тактичних заходів із затримання злочинців, виявлення ризиків і попередження конкретних правопорушень [7, с. 30];

3) стратегічний кримінальний аналіз – ідентифікація та оцінювання кримінальних загроз особі, суспільству, державі з метою визначення вразливості правоохоронної системи або середовища та формування управлінських рішень щодо запобігання вчиненню кримінальних

правопорушень і протидії злочинності (виявлення тенденцій, закономірностей, прогнозування розвитку встановлених загроз за великий період часу). Проводиться з метою підготовки стратегічних управлінських рішень та визначення ризиків розвитку криміногенної ситуації [7, с. 30–31].

Поряд із цим укладачі навчального посібника «Тактичний кримінальний аналіз: теорія та практика» [8] визначають цей вид кримінального аналізу як спосіб дослідження конкретного правопорушення або групи правопорушень, який, як правило, здійснюється на місцевому рівні з метою оцінки криміногенної обстановки. Розкриваючи сутність тактичного аналізу, наголошують на його орієнтації на короткострокові та середньострокові проблеми, призначенні виявити закономірності, особливості та специфічні елементи в серії злочинів, меті ідентифікації підозрілих ознак, осіб та груп, зв'язків між декількома фактами (чинниками), сфери чи ділянки території з високим потенціалом кримінальної активності, типів людей, схильних стати жертвами злочинів та сприятливих проміжків часу для злочинних проявів. Тактичний аналіз надає керівникам картину постійних чи виникаючих шаблонів злочинів в рамках їх юрисдикції: динаміка злочинів; їх часовий, просторовий та географічний аналіз; спосіб вчинення; профіль жертви та підозрюваного; генеруючий чи спричиняючий фактори (соціальний, демографічний економічний тощо) [8, с. 22].

Якщо у визначенні поняття стратегічного аналізу у наведених джерелах переважно спостерігається співпадіння думок вчених і фахівців, то на нижчих рівнях цього виду правоохоронної аналітичної діяльності чіткості у формулюванні категорій «оперативний», «тактичний» чи «операційний» кримінальний аналіз не спостерігається. Із зазначеного вбачається, що найближчим актуальним науковим завданням розглядуваної сфери є уточнення типології кримінального аналізу, яка можлива на вищезазначеній базі оперативно-розшукового і криміналістичного уявлення про сутність категорії «тактика» як ситуації боротьби (у правоохоронній практиці – протиборства між правоохоронцями і правопорушниками).

Відповідно до цього підходу вбачається доцільним розподілити кримінальний аналіз на два основні види: перший – стратегічний (щодо сутності якого спостерігається консенсус як аналізу, спрямованого на побудову кримінально-правової політики держави чи довгострокової програми розвитку правоохоронного органу) та другий – оперативний (як нижчий по відношенню до стратегічного рівня, що передбачений Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» як методу вирішення завдань ОРД чи інструментарій отримання орієнтуючої інформації у конкретному кримінальному провадженні). У свою чергу, оперативний кримінальний аналіз може бути розподілений на два підвиди: 1) тактичний, що здійснюється в рамках конкретної оперативно-розшукової справи чи кримінального провадження у тактичній ситуації протиборства; 2) операційний, на проведення якого тактична ситуація протиборства не впливає, а видову самостійність визначає технологічний характер відповідної процедури (наприклад аналіз великих масивів електронної інформації тощо).

Список використаних джерел

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>
2. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
3. Багатомовний юридичний словник-довідник / І. О. Голубовська, В. М. Шовковий, О. М. Лефтерова [та ін.]. Київ : Вид.-полігр. центр «Київський університет», 2012. 543 с.
4. Сліпушко О. М. Новий тлумачний словник української мови. Київ : Аконті, 2008. 925 [2] с.
5. Військова енциклопедія. 1979. Т. 7. 688 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0007522>
6. Заєць О. М. Інститут аналітичного супроводження досудового розслідування кримінального провадження в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 4. С. 17–25.

7. Федчак І. А. Основи кримінального аналізу : навч. посіб. Львів : Львів. держ. унт внутр. справ, 2021. 288 с.

8. Тактичний кримінальний аналіз: теорія та практика : навч. посіб. / О. Є. Користін, Н. П. Свиридчук, О. М. Цільмак [та ін.] ; МВС України, ДНДІ, ОДУВС. Одеса : РВВ ОДУВС, 2019. 216 с.

Ключові слова: кримінальний аналіз, методи криміналістики, інформаційно-аналітична діяльність, операційний аналіз, тактичний аналіз, стратегічний кримінальний аналіз.

Keywords: criminal analysis, criminalistics methods, information and analytical activity, operational analysis, tactical analysis, strategic criminal analysis.

Самойленко Олена Анатоліївна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри криміналістики, детективної та оперативно-розшукової діяльності,
доктор юридичних наук, професор*

ЩОДО ТАКТИКИ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЯК СТРУКТУРНОГО ЕЛЕМЕНТУ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

В теорії криміналістичної методики традиційною самостійною структурною частиною окремої криміналістичної методики вважають тактику типових (поширених) слідчих (розшукових) дій, що проводяться під час розслідування певної окремої, групової, видової або міжвидової категорії злочинів. Аналіз наукових джерел дає можливість стверджувати, що до 2015 року фактично за таким принципом було структуровано переважну більшість окремих криміналістичних методик в підручниках, монографіях або дисертаційних дослідженнях.

Втім, є підручники та деякі наукові дослідження, криміналістичні джерела, у яких особливості провадження слідчих (розшукових) дій не висвітлюються або лише подекуди поверхнево згадуються окремі тактичні прийоми (наприклад, підручник за ред. П. Д. Біленчука, 2001 року видання). Починаючи з 2015 року в дисертаційних дослідженнях під час викладу відповідного матеріалу наголос робиться на, або переліку обставин, що встановлюються в перебігу тієї чи іншої слідчої (розшукової) дії, або на визначенні з урахуванням умов слідчих ситуацій оптимальної послідовності слідчих (розшукових) дій та інших заходів у програмах або алгоритмах розслідування. Така послідовність може бути охарактеризована як однозначна, альтернативна або довільна. Щодо самих програм розслідування, то здебільше науковці роблять акцент на взаємозв'язку їх складових (слідчих дій) та визначають кореляцію їх елементів, тим самим розроблюються тактичні операції типові для окремого або комплексного виду злочинів.

Необхідність виокремлення в криміналістиці підвидів (комплексів) злочинів, відповідно й розроблення методик їх розслідування, пов'язана з поширенням нових різновидів злочинів в практиці правоохоронних органів, а тому і з їх підвищеною суспільною небезпекою та прихованістю, яка зумовлює низьку особливостей проведення не тільки розслідування в цілому, а й проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Наприклад, окремі насильницькі та корисливі злочини набувають поширення в період погіршення соціально-економічної ситуації (безробіття, невиплата зарплат, пенсій, зменшення соціальної допомоги) та об'єктивних умов, пов'язаних із російсько-українською війною. У великих містах для цих категорій злочинів є й інші сприятливі фактори (багатолюдність, концентрація уваги правоохоронців на зменшенні наслідків застосування озброєння агресора), тому в методиках розслідування таких злочинів слідчі (розшукові) дії повинні розглядатися як специфіка розслідування.